

b. n.

Myśli względem katożenia *Muscum*
Polanicum.

MYSLI

WZGLĘDEM ZAŁOŻENIA

MUSÆUM POLONICUM

ZAchodzące starania względem Edukacyi Narodowej Dzieła, zagrzane umyśly ułożeń skutkiem, korzyści nadzieją, każdego z Obywatelów zachęcają, do wynurzenia co myśli w tey mierze, co mu się zdaie być obowiązkiem y potrzebną sprawą oświeconego Rządu. Jedna Nam prawie zostawiona ostoda, kiedy z wyrokow przeznaczenia, dawniey może przewidzianego, naytkliwzemi zewsząd obarczeni dolegliwościami, w oczekiwaniu pomyślniejszey chwili użycia, przynajmniey zaiste należy ubeśpieczyć Potomności, środki pewne, przyzwoite, łatwe, gruntujące Jey dobro prawdziwe, a z rozumney wynikające Edukacyi. Nauki pomnożą światła, te szczepiać cnotę, władzę Duszy kierować potrafią. Zbawienne natchnienia, szczęśliwsze okoliczności, nadgrodzą może z czasem klęski poniesione, zagoją rany polityczne, gdy ich odkryją początki y sposob leczenia podadzą.

Wybor Mężow Kommissyi Edukacyi Narodowej zasiadających, rokuie przyszłości szczęśliwych owocow prac Ich. Niewątpie, że myśli tu podane, a do tey ściągające się ustawy, w ich ułożeniach już poniekąd miejsce mają. Wyprzedzam tylko dalszych zamyślow skutki,

Rozrzucone światło, porządek nauk ustanowiony, przepisy Nauczycielom okryślone, są to w pra-

wdzie

) I (

<http://rcin.org.pl>

XVIII. 2. 1048

wdzie naygruntownieysze kroki względem ciągłego Młodzieży wychowania, lecz te starania, te ułożenia, byłyby może skutecznieysze, gdyby do nich były przyłączone pobudki naśladowania, wzory pewne, wiodące do prędzszego y nieomylnego rzeczy poznania. Skracać sposoby nabywania znajomości, iest to uczynić ie łatwieyszemi, a zatym powabnieyszemi.

Nie rzecz moja roztrząsać tu potrzeby Akademii Krajowej, a raczey Zgromadzenia Obywatelow uczonych, ogniwem gorliwości ku naukom spojonych. Ta myśl iuż wyluszczone, iuż przyjęta, prędkiego skutku sprawia w Nas nadzieię. Jeżeli poparcie, zachęcenie, nagroda, dziwnie nauki pomnażają, niemniej krytyka byle łagodna, byle przeświadczająca, przepisy smaku, czułość Osob, wziętych y zdatnych, też nauki czyszczą, kierują, y wydoskonalają. Kwestye rozrzucone, rozwiązane, y rozśadzone, Sessye w wyznaczonych czasach pilnie y ciągle zachowane, tychże Dyaryusz publiczności udzielony, wkrzeszą nieomylnie, umyśly dotąd niewiadome, zataione, lub Przewodników potrzebujące, ośmielią boiaźliwych do ucześnieństwa prac, biegleyszych w zamyślach utwierdzą, w wielu wzniecą chęć zbawienną myślenia, zastanawiania się, nabywania, y udzielenia. Cztery essencyonalne w umyślach odmiany uważają Dzieciopisze. W Athenach za Peryklesa, w Rzymie za Augusta, w Florencyi za panowania Domu Medicis, w Francyi za Ludwika XIV. Z początkow małych, byle na zasadach roztropnych, wynikają częstokroć nayskutecznieysze y nayszczęśliwsze Dzieła.

Zbior Xiąg rozsądnie wybranych, bardziey potrzebie y używaniu poświęcony, niżeli próżney ciekawości, mniej ieszcz kosztowney okazałości, zdaie się

się najpierwszym starań naszych celem. Szacunek na wyborze nie na wielości zasadza się. Rozległe w tey mierze pole, w szczupleyszych gdzie Granicach bym zawarł, ile w pierwiastkowych postanowienia początkach. Niech to będzie szczerze zbiorem pożyteczności, źródłem nauk Kraiowych, prawidłem zaczynających, ponętą bliskich sposobow oświecenia szukających.

Do Historii Narodowej ściągające się światła, najpilniey rozprzełtrzeniać należy ; Tu procz drukowanych już zbiorow, też gdzie pożyteczniej, gdzie dokładnieby rozmnażano, gdyby liczne, ciekawe, szacowne, a publico ukryte Dyaryusze, Dzieiow y Mężow opisania, Projekta, Korrespondencye, Legacye, w Archiwach po Familiach zarzucone, a przynajmniey zanedbane, *copiatim* zebrano. Podchlebiam sobie że Obywatele czuiący pożytek podobnego przykładania się, nie zataią źródeł pożądaných, nie zazdroszczą wiadomości współ-Braciom, nie uprą się posiadać nieudzielnie Skarbow, ktorých mniey używają, wreszcie wyzuią się z przesądu, że powinny bydź Sekreta Domom Ich tylko znaiome. Byłby to skład Narodowi udzielający środki pewne, do objaśnienia ukrytych dzieiow sprężyn, pobudek robot, osnowy postępkow, ducha kierującego. Wiadomość ta oszacuie Ludzi wielkich wartość, gdy ich pobudki y pożycie okryśli, odkryje podziały drobnieysze, bez wiedzy ktorých, ogółem sądziemy, mniey zastanawiając się, nad moralnością czynności.

Część tę pożyteczną ułożywszy, sądziłbym za pracę rownie potrzebną, zwięzłe lecz dostateczne zebranie pierwszych nauk początkow y związkow Ich wyłuszczenie. Należy ie ogołacać z płonnych a często zawadzających przeszkod, zagmatwania, czczych

wyrażen, obostronnych definicyi, subtelnych zdań. Zaiście powinne myśli bydź iasne, słowa zrozumiane y ocenione, spoienie dowiedzione, rozwiązanie z famych początkow wypływaiące. W podobnych dziełach czerpanoby przepisy gustu czyli smaku. Za tym łatwieyszeby były dalsze postępowania, głębsze dowcipu wynalazki, skorwsze wydoskonalania. Znaydą się Ludzie, byle szukani, byle zachęceni do tak pożyteczney pracy; roboty Ich staną się wraz y korzyścią y wizerunkiem. Znaydą się potym y Naśladowcy: Zagęszczą się z czasem pisma, bardziey wartością y pożytkiem slynące, niż wielością y próżnym czczey pracy nazwiskiem.

Przydaię tu ustawę, a raczy zwyczaj w Cudzych zachowany Kraiach, Každy Autor nowego Dzieła, czy to tłumaczonego czy wynalezionego, každy Bibliopola nową wydawaiący Xiążkę, Exemplarz oprawny, do Składu Narodowego złożyć iest obowiązany. Postrzeżonoby zatym nauk postępowania, Biblioteki powiększenie zaświadczałoby pracę Obywatelów, z iey okrafiy chlubiących się.

Duch pożyteczności przynęcić Nas powinien do dalszych niemniey skutecznych starań. Daremne iednakby były natężenia nasze, gdybyśmy wyrowniać usiłowali, kosztowne, rzadkie, y przez znaczny przeciąg czasu zebrane, y zawarte Skarby, to in Museo Britannico, to w Instytucie Bolońskim, to w przepyszney Florenckiey Galleryi. Zostawmy rzeźby kosztowne, obrazy bezcenne, te przyjemne sztuk wyzwolonych pieścidla, Narodom słuźnie chlubiącym się, z pierwszych światła promieni. Niech się stają wzorami do naśladowania, lecz z pomiarkowaniem, y w naypotrzebnieyszych szczegulnie częściach. Chwyćmy się śrzodkow, tańszych, prędszych, łatwieyszych, a

tenże prawie pożytek przynoszących. Zatrzymuemy się w obrębach granic Ojczyzny, poznamy własny Kray, oszacujemy jego bogactwa, wybadamy co Nam natura użyczyła. Wynalazki tę naszą ciekawość wskrzeszać, starania zastanawiać, umysły rozgrzewać powinny.

Wielokrotne się tu podziały okazują, o naypotrzebniejszych tylko namienię.

Zbior monet Kraiowych, z zasięgnięciem wiadomości, o iey postanowieniu, kursie, wartości y odmianach, zdaie się należeć y przystosować do Celu Naszego; Postronne choć z Xiąg poznać się mogą.

Numizmata różne, zwłaszcza Narodowe, służące wyłuszczeniu y dowodom Historji, z czasem zebrane być powinny. Obcych poznanie w sztychowanych zbiorach dostarczające.

Rzniętych Kamieni Starożytnych y bliższych czasów zbior łatwy. Znajdują się po wielkiej części na Siarkach wypiętnowane, także na massie, dopiero w Anglii wynalezioney, y tenże pożytek sprawią.

Opisy sławniejszych Gabinetów, Koperfsztychy ich wyrażające zbiory, znaczniejszych Statuy wyobrażenia choć gipsowe, za wizerunek równie służyć mogą, zachęca równie y wydoskonalą sztuk wyzwolonych poznanie.

Instrumenta rozmaite Fizyce experymentalney służące, jako to: Machiny Pneumatyczne, Elektryczne &c. Prysmata kolory dzielące, daley Mikroskopja różne, y inne do Optyki ściągające się Instrumenta, wielce potrzebne, mniej u Nas znaiome, w osobnym podziale, mieścić się mogą. Przyłączyć ieszcze należy w Geometrii Praktyczney zażywane instrumenta, do mierzenia Gruntów, doyscia wysokości, poznania odległości

głości &c: y inne tak pospolite, Mechanice potrzebne, do ulżenia wag, ujęcia pracy, y przyśporzenia impetu.

Przydadą się tu Sfery, Globusy, Astronomiczne instrumenta, Teleskopia, cwierć Cyrkuły &c: Zbior Map Geograficznych, z pożytkow zachwalony, z łatwości przysposobienia zaradzony. Szczegulne starania nasze za osobliwszy Cel mieć powinny, Kraiu dokładne poznanie, Ziemi y Woiewodztw dostateczne opisanie, Granic okryślenie, bieg Rzek, Gor dyrekcyę, Miast y Wsiow położenie, stopnie ich wysokości y długości. Anglia cała wymierzona, lasy, strumyki, drogi, ścieżki, w niey uważane, y wyrażone. Zbior Mapp Francyi we 24. Arkuszach, najmnieysze okoliczności Gruntu, krzaki, pagorki, kruszce nawet, gdzie się znajdują, dostatecznie opisuje: Dodać ieszcze można Planaty Fortec, Miast nayznacznieyszych Abrysy

Bardziej społeczności dotykający się zbior, przez Benedykta XIV. w Bolonii pomieszczony, a przez sławnego Cyrulika *Ercole Lelli* y Zonę Jego *Mansolini*, do skutku przyprowadzony, ściąga się do wszystkich zdarzeń się mogących Urodzeń przypadkow, z wypaloney ziemi wyobrażonych. Dziełek z wosku ulepionych położenia y wydawania stokrotnie odmienione y wyrażone. Przytym Szkołę praktyczną założono, gdzie wprawione y wyćwiczone kobiety do odbierania Dzieci, pospolitym przypadkom zapobiegać wydoskonalaia się. Zbior podobny za Czer: Zł. 1000. nabyć się może, y wiele zaisze korzyści by przyniosł.

Modelusze Machin pożytek iaki przynoszących, Rolnictwu służących, lub Fabrykom w Kray mogących się wprowadzić potrzebnych, skracalyby prac sposoby, z oszczędzeniem rąk y czasu, prędszą y doskonalszą robotę by sporządzały.

Wyobrażenie ludzi w Oyczyźnie znakomitych, na hołd Potomności zasługuiących, nie dla samey cie-

kawości, lecz bardziej dla udzielenia ich postaci wy-
rażeń, iuż z znanych ich portretow, iuż z znajdujących
się kopersztychow copiatim pilnie zebrane, chrono-
logice pomieszczone, z krotkim ich Dzieiow opisaniem,
tym śmieley się zaradza, że miłość własna-dziedzicz-
cych ich Imiona dość mocno do skutecznienia zamy-
słu tego staie się pobudką.

Trzy Regna składające Historią naturalną, po-
żytecznie Nam dopomogą do poznania w Kraiu znaj-
dujących się Mineralow y Kruszcow gatunkow, ziem ro-
żnych y Kamieni rozności, drzew, roślin y zioł rozma-
itości, zwierząt Rodzaiow. Dopiero łatwiey y przy-
zwoiciey o postronnych zasiągniemy wiadomości. Do-
fyć z wyszłych w tey mierze Xiąg, najlepsze przyspo-
sobić, y jeżeli rzeczy same gromadzić przytrudno, ich
wyobrażenia, ich dostarczające okryślenia, skutecznie
tym czasem Nas oświecą.

Wchodzi tu zbior Marmurow, Alabastrów, y in-
nych Kamieni, zwłaszcza Kraiowych, gdzie mieścić się
mogą, Drzewa różne skamieniałe.

Siarki, Bursztyny, Suxyna, Bytumina y liczne
gatunki Fossyles, niemniey wy badań naszych Celem
bydź powinny.

Rownie, Mineralow, Kruszcow y puł-kruszcow po-
znanie y zebranie, z wyrażeniem mieysc, gdzie się
znajduią, y wartości w nich się zawieraiącey, Ziem,
Glin, Fiałkow, wielorakie gatunki, zaradzią się, gdyż
y doskonałeniu Rolnictwa y rozkrzewiającym Fabry-
kom skutecznie służą.

Szaffy osobne zawieraiłyby Ptaśw w Polszcze
znajdujących się Rodzaie. Podział ich łatwy na Wo-
dne, Leśne, y Swoyskie Starownie wypchane; kształt ich
y pior pięknośćby się utrzymały, przy nich gniazda y
iaia mogłyby bydź zebrane; Sławne w Cudzych Kra-
iach

iach u wybadaczow natury, gniazdo Ptaka zwanego u Nas Remiz, po lacinie Passer pendulinus; w tym podziale Regni Animalis wchodzą Ryby, Motyle, Węże, Jaszczury, zgoła wszystkie rodzaje Gadzin, Robactw, y Zwierząt, iako ogniwa niepoiętego stworzeń łańcucha. Przyłączyć należy oyczytym wyłożone ięzykiem opisy z Bufona, Lineusza y innych Naturalistów. Oczy pamięci by pomagały, a znajomości te prawie upodlone u Nas, a przynajmniey mało zachęczone, wzrost y sławę by wzięły.

Regnum Vegetale troiako zebrane bydź może: Mogą ziola, Rośliny y Drzewa, na dzikie y ogrodowe, na pożyteczne y tylko ciekawe, w mieyscu na to obroconym, bydź sadzone, utrzymywane y rozmnożone, lub też same Drzew owoce, in spiritu vini, Same ziola wysuszone, in herbario vivo złożone y dochowane. Trzeci zaś sposob, sztychowane, kolorowane, y porządkiem umieszczone zbior y zastąpią. Powtarzać nieprzeftaię że gdy ku pożytkowi powszechnemu Kraiu, te starania, te lożenia się czynią, wielce zatym zależy, aby sposob siania lub sadzenia, ostrożności potrzebne w dozorze dalszym, pożytki z Drzew, Owocow, Liścia, z kory, pożytki z Zioł y Roślin, dostatecznie opisane y publiczności udzielone były.

Jaka korzyść z wprowadzonych y zachęcanych tych nauk w Kraiu wyniknie, każdy dobrze myślący, dobrze życzący łatwo oszacuje. Zarzucą może nakłady potrzebne, odpowiem na to, że bez kosztu, bez starań żadnego doskonałości stopnia nieosiągniemy. Dwadzieścia Tysięcy Zł. Polsk. do Roku oszczędnym powierzzone rękom pierwszym zapewne wystarczą początkom. Przyłączą się z czasem Obywatele do tak pożytecznego Dzieła. Tylokrotne przykłady w Anglii zagrzeją, azalisz Naszą w tey mierze oziębłość. Zarzucą jeszcze niedostatek Ludzi do tego przedsięwzięcia zdalnych, znajdą się zawsze, gdy pilnie szukani, stworzą się, gdy kierowani y zachęceni będą. Zarzucą może trudność podobnych Zbiorow, ułatwią te zawady, czas, okoliczności, oświecenie. Wreszcie zarzucą niektórzy niepotrzebę podanych zamysłów, tym nie odpowiedzieć nie umiem.

XVII 2. 1018